

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Васильєв Ю.К., Ковальов О.В.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
Україна, м. Харків, bosolap@gmail.com, olegkovalyov63@gmail.com*

Анотація: спортивний туризм в Україні стикнувся з різними проблемами під час повномасштабного військового вторгнення. Основні напрямки проблем включають наступні: безпека, доступність, фінансування, комунікація.

Ключові слова: спортивний туризм, спортивні походи, організація походів, військовий стан.

Вступ. На поточний момент, в умовах діючих обмежень які впроваджені спочатку через наявність карантину від Covid-19, та зараз через військовий стан в наслідок агресії та повномасштабного військового вторгнення рф в Україну, можливості українських спортсменів працюючих в напрямку «спортивного туризму» [1-6] є дуже обмеженими. Спроби організувати спортивні походи поза залежністю від типу походу (гірські, пішохідні, водні, велосипедні тощо) та категорії складності можуть стикнутись з різними проблемами. Основні напрямки проблем включають наступні: безпека, доступність, фінансування, комунікація. В рамках роботи більш детально розглянуті ці проблеми.

Мета дослідження - полягає у визначенні основних проблем, що заважають проведенню спортивних походів через російську агресію, та методів їх вирішення.

Результати досліджень та їх обговорення. Розглянемо більш детально питання та проблеми.

Підтвердимо факт наявності складності проведення походів через наявність карантину від Covid-19 (два роки потому) та військових дій в наслідок агресії та повномасштабного військового вторгнення рф в Україну (зараз) на прикладі велопоходів. В якості статистичних даних використаємо результати заключних етапів Чемпіонатів України (далі ЧУ) з спортивного туризму 2017 – 2021 роки. Для

цього зробимо оцінку кількості походів, що були подані на ЧУ залежно від року проведення та категорії складності (табл. 1, рис. 1) [7, 8]. При розрахунках загальної складності обчислювалась сума балів за походи (кожен поход приносить кількість балів пропорційну складності походу).

Таблиця 1 - Кількість велопоходів на Чемпіонатах України згідно до року проведення та складності походу

	1 к.с.	2 к.с.	3 к.с.	4 к.с.	5 к.с.	6 к.с.	разом	загальна складність походів
2017	9	11	9	2	4	1	36	92
2018	11	10	7	4	4	2	38	100
2019	6	9	8	0	1	3	27	71
2020	12	5	4	0	1	1	23	45
2021	9	9	0	0	7	0	25	62
2022	3	1	0	0	0	0	4	5

Рисунок 1 - Кількість походів на Чемпіонаті України згідно до року проведення та складності походу.

Наведена статистика не відображає повної картини: відсутні інші види походів; відсутні походи (в тому числі велопоходи), що зареєстровані в локальних осередках ФСТУ, але не були подані, чи не пройшли до фіналу Чемпіонату України. Так в часи до Covid19 кількість походів, що приймали участь в Чемпіонатах не в той же рік, коли відбувався похід а в наступних роках – не

перевищувала 25% (табл.2 рис 2). Проте, хоч вона і не дає повної кількісної картини, вона дає певну якісну картину.

Таблиця 2 - Участь походу у Чемпіонаті України в залежності від року проведення походу і року участі в Чемпіонаті

Рік проведення походу	той же рік	+1 рік	+2 роки	разом
2017	33	2	1	36
2018	29	9	0	38
2019	23	9	0	32
2020	19	2	2	23
2021	10	15		25
2022	4			4

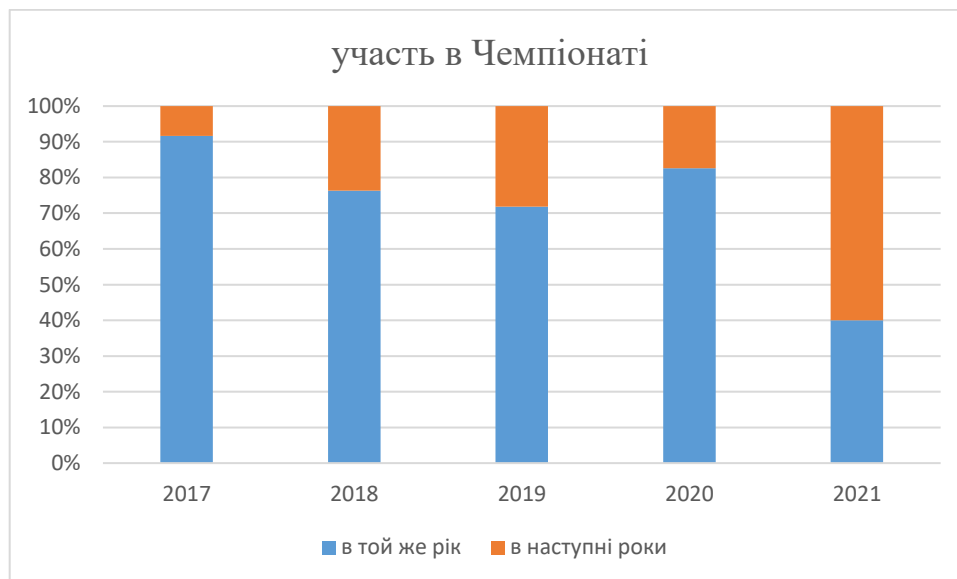

Рисунок 2 - Якісна картина відношення кількості походів, що приймали участь у Чемпіонаті України в той же рік, що і відбувалися самі, та в Чемпіонатах наступних років, по роках.

На рис.2, не наведені результати за 2022 рік, через те що Чемпіонати України 2023 та 2024 – ще не відбувалися.

Слід зазначити, що подібна поведінка (участь у Чемпіонатах України наступних років) характерна в першу чергу для походів високої складності (6 к.с.), див. табл.3, рис.3.

Таблиця 3 - Строки участі походу у Чемпіонаті України в залежності від складності походу

Категорія складності	той же рік	+1 рік	+2 роки	разом
1	40	8	2	50
2	34	11		45
3	25	3		28
4	6			6
5	15	5		20
6	2	4	1	7

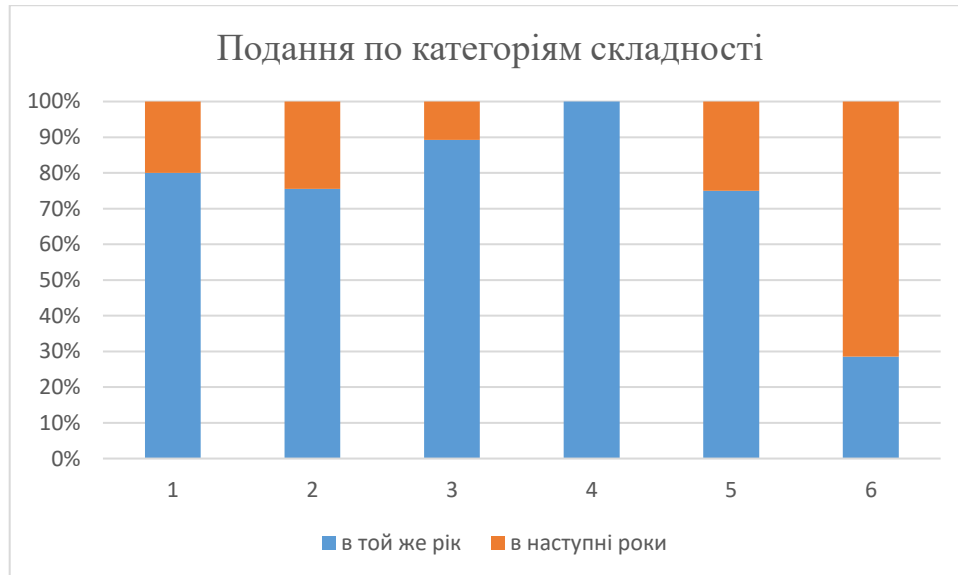

Рисунок 3 - Якісна картина відношення кількості походів, що приймали участь у Чемпіонаті України в той же рік, що і відбувалися самі, та в Чемпіонатах наступних років, по категоріям складності

Наведені дані ясно демонструють, що в роки до Covid19, кількість велопоходів, що приймали участь в Чемпіонаті України в середньому була на рівні 30-40 походів. З 2019 року почався спад, і кількість таких походів стала на рівні 20-

30. Особливо це позначилося на походах вищої категорії (4-6 к.с.), що добре видно на загальній кількості балів за походи наведені в табл.1. Внаслідок того, що такі походи (4-6 к.с.), зазвичай, готуються за декілька років, і навіть наявність серйозних проблем та обмежень приводять, здебільшого, до переносу строків походу [1-4], ніж до їх відміни, в середньому в 2019-2021 можна побачити досить непогані кількісні результати.

У 2022 році, який охарактеризувався началом повномасштабного вторгнення РФ в Україну, на Чемпіонат України було подано лише 4 походи і ті «молодших» категорій складності. Навіть якщо зробити найбільш оптимістичне корегування згідно до минулих років – загальна кількість походів буде на рівні не більше 10-15 шт. Російська агресія негативно впливає на спортивний туризм України починаючи з 2013 р.: дестабілізацією та руйнуванням громадського життя, окупацією у 2014р. АР Криму та частини Луганської та Донецької областей, створенням в Україні зони бойових дій, спробами створити негативний образ України в міжнародній спільноті, економічним тиском. Проте саме повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році, та перетворення всієї території України на зону бойових дій, призвело до катастрофічної ситуації в багатьох сферах життя громадян України, і спортивний туризм тут не є виключенням. Всі проблеми, які виникають у звичайних українців: безпека, мобільність (чи доступність пересування), фінансові проблеми, комунікація, у випадку спортивного туризму виглядають іноді ще більш гостро. Тому далі розглянемо питання які пов'язані з цими проблемами.

Безпека. Умови безпеки для спортивних туристів були порушені під час військового стану. Повсякденні ризики присутні походам, стали посилені через наявність: вибухових пристроїв, мінних полей, вогню зі стрілецької зброї, бомбардування, артилерійського та мінометного обстрілу тощо. Слід зазначити, що навіть після закінчення в якомусь регіоні (чи частині регіону) прямих бойових дій, такі райони ще довго будуть непридатними (або обмежено придатними) для проведення спортивних походів, через наявність нерозмінованих об'єктів, вибухових пристроїв, що залишились як спадщина війни. Важливим є і те, що мінна небезпека може бути присутня і в регіонах далеких від лінії фронту. З поточною

мінною обстановкою можна ознайомитись на карті ДСНС (рис.4). При цьому ті ж ДСНС попереджають, що внаслідок агресії РФ – імовірність виявлення вибухонебезпечних предметів є високою для всієї території України, і залишається такою навіть в місцях які проходили перевірку і знешкодження [9].

Рисунок 4 - Інтерактивна мапа мінної небезпеки за даними ДСНС [9]

Мобільність, доступність. Під час військового конфлікту можуть бути обмежені деякі місця, які зазвичай були доступні для спортивного туризму. Інфраструктура може бути пошкоджена, а деякі туристичні маршрути можуть бути небезпечними. Також обмеження, що були впроваджені через Covid19 та військовий стан внаслідок агресії РФ, вплинули на можливість здійснювати походи за межами України. [10, 11]. Як можна побачити в 2022 році, кількість закордонних походів, що прийняли участь у Чемпіонаті України на поточний момент становить 0. До моменту впровадження серйозних обмежень через Covid19 – більше 10. В 2019 році знизилась загальна кількість походів через введений карантин, проте закордонні походи, що були заплановані ще до введення обмежень, здебільшого були все ж проведеними. Саме тому в цей рік наявний «перекіс» в статистиці.

Таблиця 4 - Кількість походів за місцем проведення, що були подані на Чемпіонати України

рік	Всього	Україна	Зарубіжжя
2017	35	24	11
2018	38	25	13
2019	27	15	12
2020	23	22	1
2021	25	21	4
2022	4	4	0

Рисунок 5 - Якісна картина відношення кількості походів, що проходили в Україні та за кордоном, та приймали участь у Чемпіонаті України

Що стосується доступності регіонів України для проведення спортивних походів через агресію рф. З 2014 р. було окуповано та стало недоступним для проведення спортивних походів приблизно 7% території України. В тому числі АР Крим, в якій до того проводилась велика кількість походів 3-5 к.с. У 2022 році території, що були окупованими, складала до 25%. Відсоток території, що відносився до так званої «сірої зони» та був суцільно непридатним для проведення походів навіть 1 к.с. на поточний момент оцінити досить складно.

Фінансування. Під час війни можливості фінансування спортивного туризму є обмеженими через низку різних факторів.

Комунікація. Під час військового конфлікту можуть бути обмежені засоби зв'язку, що може ускладнити процес спілкування між спортивними туристами організаторами походів, місцевими організаціями, та контролюючими робітниками маршрутно-кваліфікаційної комісії.

Останні питання потребують окремого детального розгляду через складність та всебічність питання, тому в поточній роботі причини та основні характеристики цих проблем наведені «тезово».

Щоб зменшити негативний вплив військового конфлікту на спортивний туризм в Україні, можуть бути запропоновані наступні рішення:

Забезпечення безпеки. Спортивні походи повинні проходити з максимально можливим рівнем безпеки для всіх учасників. Для цього можуть бути використані різні методи, такі як: попередня експертиза маршрутів, забезпечення охорони спортсменів на маршруті, навчання учасників засобам особистої та загальної безпеки: інструктажі та навчання з поведінки при екстремальних ситуаціях [12-15]; методах підвищення безпеки стоянки; надання першої медичної допомоги в тому числі при пораненнях в наслідок вибухів, чи ураженні стрілецькою зброєю [16-17]; правила мінної безпеки.

На поточний момент подібні питання безпеки залишились поза увагою офіційних органів, нормативні документи не розроблені та не прийняті на рівні жодної офіційної установи, що займається та відповідає за спортивний туризм в Україні [19-20]. І ця проблема потребує рішення та опрацювання.

Через це основні зусилля з приводу забезпечення безпеки на поточний момент полягають переважно на організаторах та самих учасниках походів. Окрім вивчення вже позначених питань (правила безпеки, основ першої допомоги тощо), учасникам слід запланувати сеанси та способи зв'язку з представниками МКК, своїми близькими, та організаціями, що можуть надати допомогу в екстрених випадках. Розробити процедуру дій на випадок якщо група не вийшла на зв'язок в позначені сеанси, чи надала інформацію про наявність екстрених ситуацій.

Через підвищений рівень небезпеки, окрім стандартної аптечки «штатного медика» групи, кожен учасник повинен мати при собі власну «аптечку», а

«штатний медик» повинен мати розширений набір лікарських заходів, з урахуванням тих небезпечних ситуацій що можуть виникнути через причини наведені вище. Для підвищення рівня безпеки учасники походу повинні мати інструменти очищення та знезараження води, додаткові інструменти зв'язку, акумуляторні батареї та засоби зарядки.

Розвиток альтернативних маршрутів. Організатори походів повинні розробити нові маршрути чи альтернативні «гілки маршрутів», які не проходять через небезпечні зони. Також можуть бути запропоновано змінити тимчасово тип походу, та відповідно, маршрути зі спортивного туризму на такі, які можуть бути менш безпечними під час військового конфлікту. Окрім безпосередньої небезпеки слід передбачити можливість відсутності просування окремими маршрутами внаслідок руйнування важливих елементів (наприклад мостів). Також слід ще до початку походу визначити можливі місця поповнення припасів, питної та технічної води, найбільшої вірогідності наявності стільникового та іншого видів зв'язку, місця розташувань лікарень, відділень поліції. Досить корисними будуть знання локацій з місцевими жителями, що можуть надати допомогу у вирішенні тих чи інших проблем.

Фінансова підтримка. слід зазначити, що організація спортивних походів на території України та інтенсифікація внутрішнього туризму, особливо для молоді, сприяє і економічному і патріотичному зростанню України і повинна мати підтримку на рівні держави. Нажаль, на поточний момент рівень державної фінансової підтримки туристичним федераціям та осередкам, можна вважати частково придатним щоб допомогти їм «вижити» під час війни, але не є достатнім для проведення активної спортивної діяльності та проведення потрібних заходів, що зроблять можливими проведення походів в таких складних умовах. Також було б непогано, якби були запропоновані спеціальні програми підтримки спортивного туризму для воєнних ветеранів та осіб, які постраждали від війни, як реабілітаційний засіб.

Засоби зв'язку. Організатори походів можуть використовувати різні засоби зв'язку, такі як підсилювачі мобільного зв'язку, супутниковий зв'язок, рації, та

радіо і навіть можливості стаціонарних мереж (телефон, телеграф, дротовий інтернет що може бути наявним в населених пунктах) щоб забезпечити комунікацію між учасниками походів та всіма задіяними особами: місцевими жителями, кураторами з ДСНС, МВС, медиками, офіційними локальними установами чи з маршрутно-кваліфікаційною комісією. Не слід обмежуватись тільки стільниковим голосовим зв’язком, треба використовувати всі можливі варіанти в тому числі різні соціальні мережі. Слід ще до походу по можливості визначити можливі місця з проблемами зв’язку, та найменшими проблемами. Для цього можна використовувати дані в інтернеті щодо якості зв’язку та розташування мережевих веж. Слід оговорити точки маршруту на яких буде відбуватися зв’язок та основні варіанти виходу на зв’язок. Слід мати додаткові акумуляторні батареї високої ємності та компактні мобільні засоби зарядки, через те що через розряджені пристрої може не бути можливості вийти на зв’язок, а в місцях з поганим мобільним зв’язком мобільні телефони розряджаються швидше.

Висновки. Незважаючи на те, що і карантин внаслідок COVID19 і повномасштабне військове вторгнення РФ мають негативний вплив на спортивний туризм в Україні, можливо запропонувати різні заходи для зменшення їх негативних ефектів та продовження розвитку спортивного туризму. Основними рекомендаціями будуть більш ретельна підготовка до маршрутів, розробка основних та альтернативних планів поведінки при різних ситуаціях, проведення детальних інструктажів за всіма важливими темами для всіх учасників, та проведення вихідного іспиту керівника та відповідальних осіб з усіх тем, що є спеціалізованими для них, а учасників - з основних тем безпеки та першої медичної допомоги. Слід підняти питання про більш детальне опрацювання проблем на офіційному рівні та розробці нових нормативних положень які вирішать чи формалізують шляхи вирішення наявних проблем. Крім того такі заходи можуть бути корисними і при проведенні туристичних походів в інших країнах світу.

Список джерел інформації:

1. Блистів Т.В. Теорія і практика туристичних походів: навч. посіб. / Т.В. Блистів, І.І. Горбацьо, О.В. Нужний. – Львів: Укр. технології, 2006. – 129 с.

2. Булашев А.Я. Спортивный туризм: учебник / А.Я. Булашев. – Харьков: ХГАФК, 2004. – 388с.
3. Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. / О.Ю. Дмитрук, Ю.В. Щур. – 2-вид., перероб. та допов. – Київ: Альтерпрес, 2008. – 280 с.
4. Кифяк В.Ф. Географія туризму України: навч. посіб. / Кифяк В.Ф. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 112с.
5. Тимошенко Л.О., Лабарткава К.В. Спортивный туризм: навч. посіб. / Л.О. Тимошенко, К.В. Лабарткава – Львів: ЛДКФК, 2014. – Ч.2. – 176с.
6. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – Київ: Знання, 2011. – 334 с. – (Серія "Вища освіта ХХІ століття").
7. Сайт Федерації Спортивного Туризму України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://www.fstu.com.ua>.
8. Правила спортивних змагань зі спортивного туризму за 2021 р. [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Pravyla_zmagan/2021/pravila-sportivnikh-zmagan-zi-sportivnogo-turizmu.pdf.
9. «Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами» Сервісу протимінної діяльності ДСНС [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://mine.dsns.gov.ua/>.
10. «Оперативна інформація щодо заходів, які вживаються іноземними країнами з протидії розповсюдженню COVID-19» Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/news/operativna-informaciya-shchodo-zahodiv-yaki-vzhivayutsya-inozemnimi-krayinami-z-protidii-rozpovsyudzhennyu-covid-19>.
11. «Введення воєнного стану: заборони та обмеження» [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Введення_воєнного_стану:_заборони_та_обмеження.

12. «Правила безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях» на офіційному сайті Маньківської райдержадміністрації [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <http://mankrda.gov.ua/pravila-bezpechnoi-povedinki-v-nadzvichajnih-situaciyah/>.
13. Козинець В.М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму: навч. посіб. / В.М. Козинець. – Київ: Кондор, 2006. – 576с.
14. [Дарман](#) П. Підручник виживання в екстремальних ситуаціях. Досвід спеціальних підрозділів світу. Пітер Дарман, Львів: Скіф – 2023, - 356с.
15. Атаманчук П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник / П. Атаманчук, В. Мендерецький, О. Панчук, О. Чорна, К: Центр учбової літератури, - 2020. – 276с.
16. Гринзовський А.М. Домедична допомога в екстремальних ситуаціях та медичний захист населення в надзвичайних ситуаціях Гринзовський А.М., Волянський П.Б., Калашченко С.І. – Львів: Скіф, 2023. – 216с.
17. Тарасюк В.С. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навчальний посібник / В.С. Тарасюк, М.В. Матвійчук, І.В. Паламар та ін. — Київ: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021, 4-е видання, 504с.
18. Нормативно-правові акти України з питань туризму: зб. законодавчих та нормативних актів / [упоряд. М.І. Камлик]. – Київ: Атіка, 2004. – 462с.
19. «Перелік Нормативних документів» на сайті Федерації Спортивного Туризму України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://www.fstu.com.ua/normativni-dokumenti-fstu/>.
20. Сайт Міністерства молоді та спорту України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://mms.gov.ua/>.